

3 Språk, identitet og personlighetsutvikling

I dette kapitlet skal du få en innføring i hva språk er, og hvordan språket utvikler seg hos barn i alderen 0–18 år. Språket er

VG2

Eleven skal kunne gjøre rede for hovedtrekk ved barns språkutvikling og gi eksempler på språkets betydning for personlighetsutviklingen.

grunnleggende som kommunikasjonsmiddel og kan derfor påvirke et barns syn på seg selv og omgivelsene. Den språklige utviklingen har også betydning for hvordan barnet utvikler seg på det motoriske, sosiale og emosjonelle området. Derfor skal du også få en kort innføring i hvordan barn utvikler seg på disse områdene, men

med språket og språkets betydning for identitetsutviklingen som utgangspunkt. Kapitlet vil også ta for seg hva du som barne- og ungdomsarbeider kan gjøre for å stimulere barns språk og støtte barn og unge i deres identitetsutvikling.

- Hvor viktig er språket når du er sammen med venner?
- På hvilken måte bruker du språket når du løser et problem?
- Hvordan kan et godt utviklet språk hjelpe mennesker når de har problemer av følelsesmessig art?
- På hvilken måte er språket viktig når du selv er med i fysiske aktiviteter?
- Har språklig trygghet noen sammenheng med hvordan du opplever deg selv som menneske?

Språkutvikling

Hva er språk?

Språkforskere har lenge interessert seg for hva språk er, og hvordan det utvikler seg. Språk defineres som ord. Det er bare mennesket som har even til å forme ord, men mange dyrearter har avanserte signalsystemer uten ord. Det er gjort forsøk på å få sjimpanser til å utvikle språklige ferdigheter. Forskerne lyktes langt på vei i å få sjimpanser til å forstå språk, men ikke i å få dem til å snakke. Alle mennesker, dersom de ikke har alvorlige skader, utvikler *språklig kompetanse*. Språklig kompetanse innebærer at et barn både forstår hva som blir sagt og selv kan gjøre seg forstått.

Mennesket lærer seg å mestre språket i løpet av sine første leveår. Dette er en imponerende læringsprosess fordi språk ikke bare er ord og setninger. Det inneholder også symboler for objekter og hendelser som settes sammen og brukes på svært kompliserte måter. Barn har en rekke medfødte egenskaper som gjør det mulig å lære å snakke.

De medfødte egenskapene gjør at barnet kan oppfatte språklyder, og som gjør at barnet kan produsere språklyder, for eksempel den bablingen som en finner hos spedbarn.

Vi skal nå se nærmere på to teorier som blir brukt for å forklare hva språk er, og hvordan barn tilegner seg språk:

- Teorien om språk og læring
- Teorien om språk som medfødt evne

Språk og læring

Teorien om *språk og læring* går ut på at babyer får oppmerksomhet når de ubevisst sender ut lyder. De kommer med en lyd som for eksempel «ma-ma-ma», den voksne blir glad og svarer med å si «mamma». For hver gang barnet gjentar lydsammensetningen ma-ma-ma, forsterkes dets språklige initiativ fordi det blir belønnet med den voksnes glede, imøtekommenhet og ordet mamma.

Det er en forutsetning at mottakeren forstår senderens budskap.

Etter at barnet har hørt ordet mamma mange ganger i kombinasjon med morens glede, utvikler barnet en forståelse av at mamma kan påkalles ved hjelp av et bestemt ord.

Dette er én måte å forstå hvordan språket utvikler seg hos barn. Samtidig må det nevnes at småbarnsbablingen er lik hos alle, uavhengig av barnets miljø. I tillegg ser det ut til at barnet selv leker med lyder, ord og setningsmelodier, og på den måten tilegner seg språklig kompetanse. Det kan skje også uten at en voksen stimulerer barnet direkte.

Språk som medfødt evne

Teorien om *språk som medfødt evne* går ut på at barn er født med evnen til å motta informasjon og evnen til å omforme informasjonen til språklige regler. I denne teorien er utgangspunktet at den språklige evnen ligger latent i barnets hjerne, og at språkutviklingen har et felles utgangspunkt uansett hvilken språkkultur barnet tilhører. Språkutviklingen viser seg å følge omtrent samme tempo og starter på omtrent samme tidspunkt uavhengig av hvilken språkkultur barnet er født inn i. Denne teorien sier også at dersom barnet ikke får språklig stimulering, kan språkutviklingen forsinkes eller i verste fall ikke utvikle seg.

Språk og formidling

Språklig kompetanse har mange ulike funksjoner i barn og unges kommunikasjon med omverdenen. Språk er først og fremst et kommunikasjonsmiddel, og gir et menneske mulighet for å formidle til omverdenen hvem det er. Gjennom språket kan det sette ord på sine følelser, behov, tanker og drømmer. Språket hjelper oss til å strukturere og rydde tankene.

Språket som verktøy for å forstå og håndtere følelser

Barn kan bruke språket til å identifisere hva de ulike følelsene gjør med dem, og hvordan følelsene kjennes i kroppen. Ved hjelp av språket får barn og unge en mulighet til å forstå seg selv, andre og livet rundt seg. Språket kan også hjelpe dem til å håndtere ulike situasjoner på en god måte.

Gjennom språket setter mennesker ord på sine følelser, behov, tanker og drømmer.

Ved hjelp av språket kan barn og unge lettere forstå sine følelser.

Av og til kan et barn oppleve kaos i livet sitt, og det kan være vanskelig å se noen løsninger. Dersom du hjelper barnet til å bruke språket som redskap for tanken, kan løsningene dukke opp etter hvert som det snakker. Når du hjelper barnet til å fortelle hva som skjedde og til å snakke om hva det vil gjøre videre, kan det finne en løsning på problemet sitt.

Barn kan allerede fra de går i barnehagen lære å snakke om følelsene sine, for eksempel sinnet de føler når bestevennen oppfører seg dårlig. Barn kan ved hjelp av språket sette ord på sin frustrasjon og sitt sinne. På den måten kan barn helt fra de er små lære å bruke språket som middel for konflikthåndtering og som erstatning for biting, dytting eller slåssing. Jo bedre barn og unges språk fungerer, desto lettere er det å uttrykke seg til andre og selv bli forstått.

Språket som verktøy for å uttrykke vilje

Barn kan ved hjelp av språket dirigere omverdenen og formidle regler som skal gjelde for en aktivitet. Det kan for eksempel være at de bestemmer seg for å hoppe strikk. Gjennom språket blir de enige om hvilke regler som skal gjelde. De dirigerer og forhandler, og språket er verktøyet de bruker.

Språket som verktøy for å utvide forståelsen av en situasjon

Spørsmål kan hjelpe barn og unge til å forstå en situasjon bedre. Hva er det? Hva skjedde? Hvem kom? Hva ville han? Spørsmålene hjelper barnet til å få oversikt og innsikt. Videre kan språket brukes av barn og unge som hjelp til selv å forklare hva som skjedde i en bestemt situasjon.

Språket kan brukes som hjelp til å reflektere.

Eksempel

Du ser at Sigrid sitter i sandkassa og gråter. Du blir overrasket og spør henne hva som har skjedd. Sigrid bruker språket til å forklare hva som gjør at hun gråter.

Språk og meddelelse

En av de viktigste og vanligste måtene språket fungerer som kommunikasjonsmiddel på, er når barnet meddeler seg og forteller.

Eksempel

Det er mandag morgen, og barna kommer på SFO. De har et stort behov for å meddele seg til de andre barna. De forteller om turer de har vært på i helgen, om hva søsknene har gjort og om bursdager de har vært i.

Språket er den viktigste kommunikasjonskanalen vi har. Det er ordene som gjør at vi kan fortelle om hvordan vi har det, og hva vi opplever. Jo bedre språket er utviklet hos det enkelte barn, desto enklere er det for barnet å meddele seg presist.

Språk, fantasi og lek

Særlig mindre barn benytter seg gjerne av språkets muligheter for fantasi og «late-som-om». I rolleleker tar barn rollen som mor eller far, butikkmedarbeider eller lege. De bruker språket til å sette seg inn i lekens verden, og språket er det viktigste redskapet for at leken skal fungere og utvikle seg. Barna bruker språket for å fordele roller og bestemme rollenes ulike karakterer, og de bruker språket når de går inn i leken og spiller rollen som mor eller far. Via språket kan små og store barn fantasere sammen, ønske seg ting og forestille seg hvordan verden ville vært hvis de selv var konge for en dag. Barna utfordrer også ofte hverandre på hva de ville ha ønsket seg hvis de kunne fått et spesielt ønske oppfylt.

Ungdommer kan bruke språket til å sette ord på sine tanker om verdensforholdene eller gå inn i diskusjoner og bruke språket til å argumentere mot den de snakker med.

Språket er viktig når fantasien og leken skal utvikles.

Språk og identitet

Språket er som vi har sett, viktig for barn og unges opplevelse av seg selv og verden. Språket blir en del av barnet selv og påvirker derfor dets *identitet*. Identitet er den opplevelsen vi har av hvem vi er. Måten menneskene rundt et barn møter det på, vil også påvirke dets opplevelse av seg selv. Dersom et barn opplever å bli sett, lyttet til og forstått, vil det kanskje føle at det er lett å finne ord, og det vil kjenne at det får formidlet hvordan det tenker og føler.

Språket hjelper barn og unge til å sette ord på hvem de er og på den måten bedre forstå sin egen identitet.

Den språklige kompetansen er grunnleggende i det sosiale samværet, og kvaliteten på det sosiale samværet påvirker personligheten.

Dersom menneskene rundt barnet er vurderende og lite imøtekomende, vil det kanskje føle usikkerhet. Barnet vil kanskje famle med ordene og kjenne seg utilstrekkelig.

Derfor er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider støtter barna og de unge. Når du lykkes i å få til en god atmosfære rundt barna, kan du medvirke til at de makter å utnytte det potensialet som ligger i den språklige kompetansen som de allerede har oppnådd. Dette vil igjen kunne påvirke et barns opplevelse av seg selv og den videre identitetsutviklingen.

Språk og flerkulturelle barn og unge

Språket har betydning for identitetsutviklingen og identitetsfølelsen. Derfor er det viktig å tenke over hva som skjer når barn og unge ikke lenger kan benytte seg av språket sitt. Barn og unge som har et

annet morsmål enn norsk, vil i den første tiden etter at de er kommet til Norge kunne føle seg fattig på uttrykksformer og av den grunn kjenne sin identitet truet: «Hvem er jeg når jeg ikke kan meddele meg til noen av menneskene rundt meg?»

Barn og unge som kommer til Norge, har svært ulik bakgrunn. Noen kommer til Norge fordi foreldrene deres har en utdannelse som gjør at de er etterspurt arbeidskraft. Andre kommer fordi foreldrene er eventyrlystne og har valgt Norge som sitt nye land. Andre igjen kommer fordi de har vært forfulgt i sitt hjemland. Noen barn og unge kommer med hele familien sin, noen kommer med bare mor eller far, mens andre kommer alene. De ulike livssituasjonene vil prege barnet og kunne påvirke behovet for å uttrykke seg.

Barn er avhengig av et språk for å kunne fortelle oss om landet de kommer fra, om savnet etter bestevennen, om framtidsdrømmene i Norge, og om hva de liker å gjøre sammen med venner på fritiden. Uten språk blir barnets muligheter til å ytre seg redusert. I tillegg er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider vet at det skal stor språklig kompetanse til for å lykkes i å ytre seg nøyaktig og sette farge og følelser til språket sitt. Derfor kan det være nødvendig at barnehagen, skolen og SFO benytter tolk. Når barnet eller ungdommen får snakke på sitt eget morsmål, kan nyansene i det som blir fortalt, lettere bli forstått av ansatte og jevnaldrende. Nøkkelord i barnets beretning kan oversettes med norske ord, og barnet kan på den måten føle at det som det forsøker å formidle, blir forstått, også av mennesker med norsk som morsmål.

Derfor er det viktig at barn og unge som kommer til Norge, får støtte til å vedlikeholde morsmålet sitt og får hjelp av tolk, slik at de kan formidle hvem de er og hva de ønsker. Når du skal lære barn grunnleggende norske ord, kan du benytte rutinesituasjoner og sette norske ord på alt dere gjør. Det er utviklet mange ulike hjelpemidler for å lykkes i dette arbeidet.

Når du snakker med barn og unge fra andre språkkulturer, er det viktig å være oppmerksom på at de kan fristes til å gi overflatiske svar, og svar som det tror at du vil ha. Dersom et barn lærer seg en måte å kommunisere på som er preget av korte svar og få nyanser,

Flerkulturelle barn og unge har en ekstra utfordring med å skulle beholde språklig kompetanse i morsmålet, samtidig som de utvikler trygghet og nyanser i det norske språket.

kan det føle at det ikke blir forstått og tatt på alvor. Derfor kan det å utfordre barnet på hva de ulike ordene vi bruker i vår dagligtale, heter på dets eget språk, være nyttig. Det vil kunne hjelpe barnet til å se nyansene i språket. Nyanser kan hjelpe det til å kjenne igjen seg selv og fastholde og videreutvikle egen identitet.

Når språket hos barn og unge blir stimulert, utvikles språklig kompetanse. Å mestre språket betyr at barn og unge både må forstå hva samtalen dreier seg om og selv kunne bidra til å holde samtalen i gang. I stortingsmeldingen *Livslang læring* pekes det nettopp på viktigheten av at barn har tilstrekkelig språklig kompetanse før de starter på skolen. Barn som ikke har den nødvendige språklige kompetansen, har lett for å tape i skolefagene, og antall elever som trenger ekstra hjelp og støtte vil derfor øke med barnas alder. Der- som barn får rikelig med språkstimulering allerede i barnehagen, kan problemet reduseres.

For å få oversikt over hva et barn behersker språklig, er det i barnehagen ulike praktiske tilnæringsmetoder. TRAS; tidlige registrering av språklig utvikling er observasjonsmaterieell for språk og språk- utvikling hos barn i barnehagen. Materiellet gjør det blant annet mulig å vurdere et barns språkutvikling i forhold til det som er forventet på ulike alderstrinn. Materiellet er utarbeidet av Statped, som er underlagt Utdanningsdirektoratet. Dette er en utfordring i møte med alle barn, men spesielt med barn fra andre kulturer.

Test deg selv

- 1 Hva er språk?
- 2 Hvilke to teorier er de vanligste når en skal forklare språkutvikling?
- 3 Hvorfor er språk viktig for barn og unge?
- 4 Hvordan kan språket være et verktøy for å forstå og håndtere følelser?
- 5 Hvordan kan språket være et verktøy for å uttrykke vilje?
- 6 Hvordan kan språket være et verktøy for å forstå omgivelsene?
- 7 Hvordan kan språk brukes i kommunikasjonen med andre?
- 8 Hva er identitet?
- 9 Hva gjør språket med barnets identitetsforståelse?

I praksis

- 1 Du jobber som barne- og ungdomsarbeider i barnehagen. Roger er en stille og beskjeden gutt. Det medfører at han i liten grad er språklig aktiv. Du observerer også at de andre barna av den grunn bestemmer i leken. Hvordan kan du støtte Roger i hans språklige utvikling, og hva tror du språklige aktiviteter i leken kan gjøre med Rogers opplevelse av seg selv?
- 2 Du jobber med Mona på 12 år. Mona har hjerneskada og derfor lav språklig kompetanse. Hvordan kan du bruke tegn til støtte for tale?
- 3 Svein er 10 år og går på SFO. Han har lett for å havne i konflikter med jevnaldrende. Miljøet på SFO er preget av mye konkurranse, og barna kan ofte virke usikre i møtet med hverandre. Svein virker usikker og velger knuffing og dytting som reaksjonsform. Hvordan kan du støtte Svein i å bruke språket som redskap til å løse konfliktene?

Refleksjon og diskusjon

- 1 Hva er et godt språk?
- 2 Hvilke andre kommunikasjonsformer enn språk kan stimuleres?
- 3 Kan barn og unge få for god språklig kompetanse?
- 4 Hva kreves av deg som barne- og ungdomsarbeider når barn og unge har høy språklig kompetanse?
- 5 Fortell på engelsk sidemannen din om noe som er svært viktig for deg. Det kan for eksempel være hva du vil utdanne deg til, og hvorfor en slik utdanning er meningsfull for deg. Diskuter i etterkant om det å snakke på engelsk gjorde formidlingen lettere eller vanskeligere. Hva var eventuelt vanskeligere, og hvordan kunne den andre hjelpe deg til å lykkes bedre?
- 3 Kan barn og unge få for god språklig kompetanse?
- 4 Hva kreves av deg som barne- og ungdomsarbeider når barn og unge har høy språklig kompetanse?
- 5 Fortell på engelsk sidemannen din om noe som er svært viktig for deg. Det kan for eksempel være hva du vil utdanne deg til, og hvorfor en slik utdanning er meningsfull for deg. Diskuter i etterkant om det å snakke på engelsk gjorde formidlingen lettere eller vanskeligere. Hva var eventuelt vanskeligere, og hvordan kunne den andre hjelpe deg til å lykkes bedre?

Barns språkutvikling 0–18 år

Du skal nå lære om hvordan barns språklige kompetanse vanligvis utvikler seg. Når du vet hvordan språket utvikler seg, kan du legge til rette for aktiviteter som stimulerer språkutviklingen, med utgangspunkt i barnets alder og modenhet. Du kan også gjennom observasjon følge med på om barn og unge har en forventet språkutvikling. Hvis du ser at et barns språklige kompetanse ikke utvikler seg som forventet, kan du i samarbeid med andre ansatte i barnehagen eller på SFO og med foreldrene sette i gang tiltak som kan bedre språkkompetansen. Her er det viktig å presisere at *forventet språkutvikling* ikke er det samme som *reell språkutvikling*. Det vil alltid være store individuelle forskjeller uten at det nødvendigvis betyr at noe er galt.

Hvordan barn og unge utvikler seg språklig, henger sammen med mange ulike faktorer. Det kan handle om hvor mye barnet blir stimulert, eller om barnet bruker all energien sin på annen utvikling, for eksempel på motorisk utvikling. Derfor må innsikt i forventet språkutvikling brukes med forsiktighet, og som et utgangspunkt.

Barns språkutvikling er tett bundet opp til barnets tankemessige eller intellektuelle utvikling. Derfor vil det være naturlig å belyse sentrale sider ved barnets tankeutvikling parallelt med den språklige utviklingen. I kapitlet om kommunikasjon finner du en tabell som lister opp hovedtrekkene i den intellektuelle utviklingen fra 0 til 6 år.

Språkutvikling i alderen 0–2 år

Babyen søker kontakt og svarer på de voksnes kommunikasjon alt fra fødselen av. Når de voksne søker babyens ansikt og møter babyens blikk, stimuleres evnen til kommunikasjon. Denne kommunikasjonen er både verbal og non-verbal. Når de voksne steller og mater babyen, kan de for å stimulere kommunikasjonen sette ord på verden samtidig som de benytter berøring, smil og stemme. De voksne forteller babyen hva de gjør sammen, og babyen kan gjennom de voksnes stemmer fornemme samhandlingen og tilliten i

Det er den voksnes ansvar å svare på barnets forsøk på kommunikasjon.

relasjonen. For eksempel kan mor fortelle barnet at «Nå skal Anders bade, nå vasker vi ansiktet, nå tørker vi kroppen med håndkleet, og nå smører vi på en god krem». Gjennom ord, stemme, berøring og stemning oppmuntres babyen til aktiv samhandling og kommunikasjon. Babyen hører i tillegg språkmelodien og gjør seg kjent med ulike stemmer.

Når barnet er ca. 3 måneder, skjer den første «samtales». Babyen gir fra seg tilfeldige lyder som den voksne imiterer og bekrefter. Det å bli forsterket og bekreftet fører ofte til mer produksjon av lyd fra babyens side. Den voksnes aktive språklige stimulering blir barnets læring.

Når barnet er ca. 6 måneder, gjentar det lyder som «ma-ma-ma» og «pa-pa-pa». Dersom det er en voksen i nærheten, vil han eller hun fortolke barnets lyder og gi dem innhold. Ma-ma-ma blir til mamma, pa-pa-pa blir til pappa. De første ordlydene som barnet lager, er felles på de fleste språk. De første ordene inneholder *a*-lyder og harde konsonanter som *p* og *b*. Noe senere uttaler barnet *m*. Derfor sier barn ofte «papa» før det sier «mama». Enkelte lyder, for eksempel *r*-lyden, er vanskelig for barn å uttale. Uttalen av enkelte

Barns kommunikasjon med omverdenen starter allerede ved fødselen.

ord utvikles derfor langt opp i barneårene. Barnet lærer etter hvert at lyder kan stå for noe, og begrepsutviklingen er i gang.

Når barnet er ca. 9 måneder, har det mye erfaring med språk. Barnet vet at ord står for noe, og at det også med bevegelsene sine kan dirigere menneskene rundt seg. Barnet peker på ting det vil ha, og snur seg bort når det ikke vil ha mer mat.

Når barnet er ett år gammelt, behersker det ett ords-setninger. Barnet sier for eksempel «mamma». Det kan bety at barnet savner mamma, at mamma er snill, at hun skal komme, eller at barnet er trøtt og vil til mamma. Ordet barnet benytter seg av, er et *meningsbærende* ord, og det er ofte nok for deg som barne- og ungdomsarbeider når du skal kommunisere med barnet. For å lykkes i kommunikasjonen må du ha god kjennskap til barnet, og du må våge å tolke dets verbale uttrykk i kombinasjon med dets ansiktsuttrykk og kroppsholdning. Når du tolker det barnet forsøker å si og så bygger ut setningen, kan barnet bekrefte om du har forstått det riktig eller ikke.

Eksempel

Du kommer ut på lekeplassen. Der står Eirik på ett år. Han har litt blanke øyne, smiler ikke og hvisker «pappa». Du har på personalmøtet fått informasjon om at Eirik helst ikke vil gå i barnehagen. Det å stoppe opp og se Eirik og tolke hans verbale uttrykk i kombinasjon med det du har fått vite om ham, kan være viktig for Eiriks identitetsopplevelse. Hvis du spør Eirik om han savner pappa, og om han vil at pappa skal komme, kan Eirik få en opplevelse av å bli forstått. Han får en bekreftelse av deg på at det å være lei seg er vondt, men at pappa kommer når han er ferdig på jobben. Eirik kan tilby ekstra kontakt, og han kan være sammen med deg til han kjenner seg bedre.

Når Eirik får en aksept på sin meningsytring, støttes han i sin identitetsutvikling. Han blir forstått og kjenner seg akseptert. I tillegg kan dine fullstendige setninger stimulere hans språk og hans opplevelse av seg selv som menneske. Når Eirik sier «pappa» med blanke øyne, kan du si: «Savner du pappa?» eller «Skulle du ønske at pappa var her nå?» Her er det viktig å vite at barnet har et større passivt

*Kommunikasjon
er mer enn ord.*

enn aktivt ordforråd. Et aktivt ordforråd er de ordene vi bruker når vi snakker, mens et passivt ordforråd er alle ordene vi forstår, men som vi ikke bruker selv. Derfor vil barn i stor grad kunne bekrefte dine fullstendige setninger selv om de selv bare bruker ett ordssetninger.

Fra et barn er 18 måneder til det er 2 år benytter det seg av to ordssetninger. Barnet bruker gjerne substantiv og verb og får på den måten effektivitet inn i talen. Det snakker i en form for telegramstil, for eksempel «Ida komme». Mot slutten av 1-årsalderen har barnet ca. 25 aktive ord.

Fra barnet er født til det er 2 år, oppdager det språket. Lydene står for noe. I starten kan ordet melk brukes om alt som kan drikkes. Etter hvert som barnet får et større ordforråd, vil det differensiere språket, og det kan etter hvert si om det vil ha vann, melk eller brus. Jo flere ord barnet tilegner seg, desto mer blir ordene et redskap for tanken. Mot slutten av denne perioden har barn mellom 200 og 300 ord som de bruker aktivt i sin daglige tale.

Språkutvikling i alderen 2–6 år

Når barnet er 6 år, kan det ca. 15 000 ord. Det betyr at barnet fra 2-årsalderen lærer seg ca. ti nye ord hver dag! Også i alderen 2–6 år er det passive ordforrådet langt større enn det aktive. Barnet forstår stadig mer tale, og jo mer varierte språkerfaringer barnet får, desto flere ord får det. Det at barnet har flere ord tilgjengelig, er ikke det samme som at det har et stabilt *begrepsinnhold* på ordene. Et begrep betyr felles egenskaper ved en gruppe objekter, situasjoner eller fenomener, som regel uttrykt ved et ord. Det betyr at du må forholde deg til at barn i denne alderen kan bruke ord som i barnets hode har et annet innhold enn det du som voksen tillegger ordet. For eksempel kan barnet si at det vil ha drikke, mens det egentlig vil ha noe å spise. For å unngå misforståelser kan det være en hjelp å bruke fysisk veiledning. Når barnet sier at det vil ha drikke, kan du ta det med bort til kjøleskapet og la det peke på hva det vil ha.

Egosentrisk tale

Barns språk bærer i denne perioden preg av *egosentrisk tale*. Det betyr at de snakker med sine egne erfaringer som utgangspunkt. Hensikten med egosentrisk tale er først og fremst å bearbeide og uttrykke sine egne opplevelser. Det gjør at barns språklige ytringer av og til kan være vanskelige for andre å forstå. Et barn kan for eksempel, når det blir spurt om hvor det bor, svare at det «bor i det røde huset på toppen av bakken». Det regner med at du som voksen forstår hvor i byen dette er, hvilken bakke det er og hvilket hus det dreier seg om. Som barne- og ungdomsarbeider må du derfor bruke ditt eget språk aktivt og spørre barnet, slik at du får en sammenheng i ytringene.

Den egosentriske talen kommer også til uttrykk når barn leker. Da bruker de ofte språket både for å strukturere tankene slik at leken kan ta form, og for at de selv skal få oversikt. I begynnelsen av denne perioden kjennetegnes barns lek av det som omtales som *parallellek*. Parallellek betyr at barn sitter ved siden av hverandre og leker, men de er ikke direkte avhengig av hverandre i leken. Det kan for eksempel være flere dukkemammaer som leker med hver sin dukke, istedenfor at barna fyller rollene som mor og barn. I den egosentriske talen, som vi ser både i parallellek og i barns atferd for øvrig, snakker barn ikke først og fremst til andre, men til seg selv og med seg selv som utgangspunkt.

Barn ytrer seg med sine egne erfaringer som utgangspunkt.

På tur med barnehagen

«I dag var vi på fisketur og så fikk vi ikke noe fisk, men jeg fikk en fisk, men det var bare Lasse. Og jeg så en fiskermann som rensset garnet. Og så var det masse tang, men vi fikk se en krabbe også, og så når han rensset fisk. Og så spiste vi maten. Jeg spiste bare leverpo-steiskiva. Og så spiste jeg muffins. Jeg synes det var veldig gøy tur, og så fikk jeg lov til å gå inn i Lindas hus med sko. Og så skulle jeg hjem med båten. På hjemmeveien sa Linda: Ser du den hvite rompa mellom trærne? Først så jeg den ikke, og så så jeg den. Det var et reinsdyr. Og så fikk vi ikke startet båtmotoren. Så trakk Linda, så Inger, så Linda, så Inger og så fikk vi startet den, og da trengte vi ikke å ro. Og så var det ikke noe mer.»

Eksempel

Vemund, 5 år

Språk er makt

Barn oppdager i denne perioden at språk er makt. Ordet «nei» er et viktig ord å lære. Barn kan ved hjelp av språket gi signaler til omverdenen om hva de vil, og hva de ikke vil. De kan ved hjelp av ordet «nei» beskytte seg selv og sine interesser. De kan ved hjelp av språket utøve makt og innflytelse. Derfor er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider tar barnets språklige ytringer på alvor.

Barn i alderen 2–4 år kjennetegnes av behovet for selvstendighet – de vil gjøre ting selv. Når et barn vil mer enn det behersker, for eksempel kle på seg selv, kan du kanskje inngå et kompromiss der du hjelper barnet med å ta på strømpebuksa, men lar det ta på parkdressen selv. Da tar du barnet på alvor, og barnet bevarer troen på at det kan, samtidig som det unngår nederlaget ved at strømpebuksa ikke kommer på slik den skal. Å beherske aktiviteter selv er en viktig del av løsrivelsen og selvstendighetsutviklingen. Når et barn opplever at dets «nei» eller «jeg vil selv» blir respektert, styrkes dets tro på seg selv og sin vurderingsevne. Når det blir tatt på alvor, styrkes selvbildet og identitetsutviklingen.

Burde flagget heises til topps den dagen barnet oppdager ordet nei?

I denne alderen oppdager barn også at de kan bruke språket til å dirigere omgivelsene. De kan sitte på toalettet og rope at du skal komme og hjelpe dem, eller de kan formidle at de vil at du skal hente vann til dem når de selv er opptatt med å leke. Når barn opplever at språket fungerer som et redskap for handling, vil det kanskje benytte seg av dette i stor grad. De ansatte i barnehagen bør diskutere hvor mye gjennomslag barn skal få når de ytrer seg, og når de voksne skal bestemme. Dette har med brukermedvirkning å gjøre, noe som blir omtalt i kapittel 9.

Språket som kommunikasjonsmiddel

Mot slutten av 2-årsalderen er barnet svært undersøkende og interessert i å få oversikt og innsikt. Derfor er «Hva er det?» et vanlig spørsmål. Barn spør om igjen for stadig å kontrollere at de forstår omgivelsene rundt seg, og de lærer seg stadig nye ord og begreper. Barn spør etter hvert om det meste og vil hele tiden utdype sin forståelse med å spørre videre på forklaringen de nettopp har fått.

Barn: Hva er en giraff?

Voksen: Det er et dyr med lang hals.

Barn: Hvorfor har den lang hals?

Voksen: Fordi giraffen skal rekke opp til bladene på trærne.

Barn: Hvorfor må den rekke opp til bladene på trærne?

Voksen: Fordi den må ha mat å spise.

Barn: Hvorfor må den ha mat å spise?

Voksen: Slik at den ikke skal bli sulten.

Barn: Hvorfor blir den sulten?

Eksempel

Ved 3-årsalderen benytter barn setninger med 3–4 ord. Språket blir mer og mer et redskap for å få til effektiv kommunikasjon. De har fortsatt en uklar tidsoppfatning, men forstår enkle tidsbegreper som «vent litt». Det at tidsoppfatningen er ustabil, kan resultere i at barnet benytter setninger som «I går skal vi i dyreparken».

Barn på 3–4 år vil hele tiden være undersøkende og spørrende, og for deg som barne- og ungdomsarbeider kan det å møte barns vitebegjær være en utfordring. Samtidig er denne alderen en gull-

alder for språktilegnelse og innsikt. Dersom du utfordrer barna på spørsmålene deres, svarer dem og leser i faktabøker sammen med dem, vil de få en positiv stimulering av både språk, forståelse og innsikt.

Ordforrådet og barnets aktive bruk av ord i kommunikasjonen er i denne alderen i sterk utvikling. Det kan for enkelte barn medføre stottring når de snakker, noe som ofte omtales som *småbarnsstottring*. Tale er rytme, og dersom barn begynner å stotre, skjer det et brudd på rytmen. De har mye på hjertet og kan derfor i noen tilfeller få problemer med å få flyt i talen. Som en illustrasjon på hvorfor stottring kan oppstå, kan vi tenke oss en flaske som er fylt med vann. Dersom du snur flasken raskt på hodet, vil vannet renne ut, men det renner støtvis. Slik kan den plutselige talestrømmen oppleves for barnet. Plutselig har det så mye å si, og så blir det for mange ord på en gang. Ordene blir stående fast på samme måte som vannet i flasken.

Bruk av rim, regler og sang kan hjelpe barnet til å få flyt i talen.

Å bruke rim, regler og sang kan være en god måte å få flyt i talen på. Småbarnsstottring går som regel over av seg selv når barnet får mer erfaring med å snakke. Det er viktig å passe på at barn som stottrer, ikke må sitte lenge og grue seg til at det er deres tur til å si noe i samlingsstunden. De kan gjerne komme først. Det kan også være godt for disse barna å få en del konkrete ja- og nei-spørsmål. Da kan barnet bekrefte med et ja eller et nei, eller med å nikke eller riste på hodet.

Eksempel

Barne- og ungdomsarbeideren: Ola, var det gøy da du var hos mormor og morfar i går?

Ola: Ja.

Barne- og ungdomsarbeideren: Mamma fortalte at du lekte med fetterne og kusinene dine, og at dere lekte ute i hagen. Var det morsomt?

Ola: Ja.

Barne- og ungdomsarbeideren: Likte du kjøttkakene som morfar hadde laget?

Ola: Ja.

På denne måten kan barnet få bekreftet verdien av sine opplevelser og får dele dem med de andre, men blir ikke sittende fast i sin egen stottring. Jo mer positiv erfaring barnet får med at det er lett å snakke, desto lettere går samtalen. Barn som av ulike årsaker opplever kommunikasjonsproblemer, kan oppleve det som et nederlag, og det kan gjøre dem stille og i verste fall litt skamfulle. Derfor er det viktig at barn alltid støttes i kommunikasjonen, og at du som barne- og ungdomsarbeider tar ansvaret for å legge til rette en type kommunikasjon som barnet opplever som god. Det er også viktig at du alltid minner deg selv på at barnet hele tiden har et langt større passivt enn aktivt ordforråd. I tillegg vil barnet ta til seg ordene dine og lagre dem til de selv er klar for å bruke dem aktivt.

Også uttaleproblemer kan være noe som barn i en periode kan streve med. Bokstaven r kan være vanskelig. Det kan også flere konsonanter etter hverandre. Konsonanter kan komme til å bytte plass, og barnet kan ha problemer med stemte og ustemte lyder.

Degg ned. Bom øyane. Æ tøse dæ.

Eksempel

Legg deg ned. Lukk øynene dine. Jeg skal tøyse med deg.

Hedda, 2 år

Et barnehagebarn til et annet i garderoben en regnfull dag:

«Du sier alltid feil når du sier stølver. Det heter ikke stølver, men det heter stølver!»

Eksempel

Eksemplet over viser at barn i alderen 4–5 år ofte kan høre andre barns uttalefeil, men ikke sine egne. Dersom de likevel oppdager at de selv uttaler et ord feil, kan de bli flau og ikke ønske å uttale ordet. Det er viktig at du respekterer det, selv om det kan være fristende å få barnet til å repetere feilene sine fordi de er så sjarmerende.

Barn i alderen 2–6 år liker rim og regler. Uavhengig av om barnet stottrer eller ikke, er bruk av rim og regler forbundet med glede.

*Barnets fantasi
gir glede, men
kan også gi frykt.*

Det å finne regler med spenning og flyt begeistrer ofte barna. Når det blir satt bevegelser og tegn til reglene, støttes barna ytterligere i sin språklige ytring.

Ormen den lange
Krøp som en slange
Over et gjerde
Stjal en pære
Delte den i to
En, to

Eksempel

Her kan barna bruke den ene armen som slange og fingrene når de skal telle.

Gradvis øker også spenningen knyttet til banneord. Det kan oppstå diskusjoner blant personalet om hvordan man bør forholde seg til banning. Skal man overse den, eller skal man nedlegge forbud mot banning? Det er ingen sikre svar på slike spørsmål. Derfor er det viktig å ta opp dette temaet, og komme fram til en løsning som alle forholder seg til.

Et annet spørsmål er hvordan personalet skal møte barns bruk av tabuord. Tabuord vekker ofte følelser og kan derfor resultere i at vi reagerer på en måte som ikke er gjennomtenkt. Det er også her viktig at de ansatte diskuterer hvordan de vil forholde seg til problemet.

Fantasi og virkelighet

Setningene som 4-åringene bruker, er lange og likner grammatisk de voksnes tale. I tillegg er dette alderen der barn overdriver. De bruker språket til å fargelegge virkeligheten og til å imponere. Vi har alle hørt uttalelser som «Faren min er den sterkeste i hele verden» og «I går da jeg fisket, fikk jeg en million fisk, og de veide tusen kilo». Barnet bruker mange ord og elsker å snakke.

I denne alderen kan barnet ha problemer med å skille fantasi og virkelighet. Det kommer også til uttrykk i språket. De kan fortelle historier som i større grad formidler et ønske, enn en reell virkelighet.

Barn i 4-årsalderen kan ha problemer med å skille fantasi og virkelighet.

Eksempel

En mamma forteller om sin datter på 5 år. Familien består av mor, far, datteren og lillebroren på 3 år. Datteren har et sterkt ønske om å bli storesøster på nytt. Mange av naboene venter et nytt barn i familien. Datteren maser på foreldrene sine om at det må skje hos dem også. En dag da mammaen er i butikken, opplever hun at flere av naboene hilser høflig på henne og nikker anerkjennende. Til slutt spør mammaen dem hun treffer, hva dette handler om. De kan fortelle at de har hørt av datteren at moren er gravid med tvillinger.

Fantasien og et sterkt ønske om å bli storesøster på nytt har blitt større enn virkeligheten. Datteren har ikke hatt et ønske om å lyve, men har et sterkt ønske som medfører en sammenblanding av fantasi og virkelighet.

Barns språk i denne alderen bærer også preg av det som omtales som magisk tenkning. Magisk tenkning innebærer at barn gir døde ting liv. Dokka kan sove, bordet kan være slemme hvis barnet dunker bort det, trærne kan skjelve eller steiner kan ha personlighet.

Når et barn er ca. 5 år, kan det ca. 2000 til 3000 ord og mestrer alle de vanligste ordene i språket vårt. Det har også tilegnet seg en grammatikk og en setningsoppbygging som er lik de voksnes tale. 5-åringen bruker språket sitt mer økonomisk enn 4-åringen. Barn forholder seg nå tettere opp til virkeligheten og beskriver sine erfaringer med nøkternhet. «I går var jeg på fisketur. Jeg fikk en fisk. Den var ganske stor.»

Hva du kan gjøre for å stimulere barnas språk:

- Det er viktig at du tar deg god tid til å snakke med barna. Barn må oppleve at du spør dem om noe fordi du er interessert i svaret. Jo mer ekte og oppriktig du er i samtalen, desto mer vil barnet ønske å ytre seg.
- Å lese bøker gir barnet opplevelser samtidig som språket blir utviklet. Bøkene anvender ofte litt andre ord enn det du som barne- og ungdomsarbeider selv bruker i din dagligtale. Jo flere ord barnet hører, desto bedre blir språkstimuleringen.

- Det å bruke fortellinger og eventyr er også en viktig vei til språkstimulering. Kanskje kan det være en idé å jobbe med det samme eventyret en hel uke. Den første og andre dagen forteller den voksne eventyret til barna. På den tredje dagen kan eventyret fortelles samtidig som det dramatiseres av barna selv. Roller kan fordeles. For eksempel kan barna være de tre bukkene Bruse og trollet. I tillegg kan vi ha roller som mamma-bukk og pappa-bukk som vinker farvel, og flere bukker på setra som allerede er kommet over broa. På den fjerde dagen kan barna selv fortelle eventyret, mens på den femte dagen kan vi bruke dokker, kongler eller liknende og la barna spille eventyret som et dokketeater. Når barna arbeider med det samme eventyr over en periode, får de tid nok til å tilegne seg begreper, handlingsgangen blir tydeligere, og barna kan gjøre eventyret til sitt eget.

Barns samvær preges stadig mer av språklige aktiviteter.

- Når du setter ord på det som skjer i de daglige rutinene, stimuleres språket. Under måltidet kan du sette navn på pålegget, samtidig som du kan snakke med barna om hva dere har gjort fram til nå den dagen, og hva dere skal gjøre etterpå.

Språkutvikling i alderen 6–12 år

Alderen 6–12 år kjennetegnes av en sterk språklig utvikling. Barn begynner på skolen og møter et annerledes språkmiljø enn tidligere. Hverdagen på skolen deles opp i fag, samtidig som barnet møter mange nye barn og voksne. Hvert fag representerer nye begreper, og barnet blir presentert for og inkludert i alle disse nye fagområdene. Norskfaget har sine ord og begreper, mens matematikken har sine.

I tillegg lærer barn i denne alderen å lese og skrive. Til å begynne med lærer gjerne barnet å skrive sitt eget navn og gjenkjenne de vanligste ordbildene. Barnet begynner etter hvert selv å forme bokstaver og utvikler gradvis evnen til å skrive selv. Dette skjer ofte parallelt med at barnet knekker lesekode, og forstår at bokstavene skal trekkes sammen til hele ord. Det er viktig at du som barne- og ungdomsarbeider er bevisst på at barn knekker lesekode til ulik tid. Det er også viktig å vite at det å være blant de siste som lærer å lese, kan oppleves som flaut og vanskelig.

Når et barn begynner på skolen, er det som regel svært interessert i å lære. Dersom barnet opplever at det å lære å lese var vanskeligere enn det hadde trodd, kan dets tillit til egen læreevne bli forstyrret. Her er det viktig at du hjelper barna til å forstå hvordan lesing foregår, og at du, når du leser høyt, peker på teksten etter hvert som du leser. I tillegg er det viktig at barna ser at du selv setter pris på å lese. Når barn forstår at lesing er verdifullt, vil ofte viljen til å jobbe hardt for å lære å lese være stor.

Når barn selv kan velge hva de vil lese, åpner det seg nye muligheter. Barn i denne alderen er ofte veldig interessert i bøker. For at interessen skal opprettholdes, er det viktig at du kjenner det enkelte barn så godt at du kan anbefale bøker som du vet at akkurat det barnet

vil sette pris på. Vanskelighetsgraden i bøkene må velges ut fra barnets evne til å lese. I en overgang kan det være en idé at du og barnet leser annenhver side. Etter hvert som barnet får tak i bokas historie, vil ofte selve historien virke motiverende. Tidligere var barnet avhengig av voksne for å forstå hva som stod i bøker og i aviser, nå kan barnet lese selv. Dette gjør at ordforrådet raskt kommer opp i flere tusen ord, litt avhengig av hvilken språkstimulering barnet får.

Barn utvikler i denne alderen også sansen for gåter og vitser. Barns samvær preges stadig mer av språklige aktiviteter, og det er vanlig å utfordre hverandre på gåter og underholde hverandre med vitser. Barn som ikke behersker å delta i vitsefortelling og svare på gåter, kan oppleve dette som vanskelig. Det å kunne være en del av et språklig jevnaldersmiljø preger barnets syn på seg selv.

Språk gir innhold og dybde til samvær og aktivitet.

Samtaler har nå i stadig økende grad en tendens til å utvikle seg til diskusjoner. Barns tankeutvikling gjør at de nå kan reflektere og tenke gjennom et problem inni seg. Det at de kan tenke *reversibelt* og se en handlingsrekke bakover i tid, gjør at deres evne til å uttrykke seg blir mer presis og nyansert. Denne evnen gjenspeiler seg også i samværet mellom barn, og i barnets samvær med voksne. Barn kan for eksempel være uenige. De begynner å diskutere hvem som har rett eller feil i en bestemt sak. Fordi evnen til å tenke gjennom et problem er til stede, evner de å sette ord på tanker og følelser med større presisjon enn tidligere. I tillegg kan de nå bruke språket som hjelp til å få oversikt over en sammensatt verden. Barn er nå i stand til å sette fellesbenevnelser på enkelt-elementer. For eksempel vet de nå at katter, hunder, harer og sauer går under samlebetegnelsen husdyr. På den måten begynner de å skaffe seg en oversikt. Barn sorterer og klassifiserer verden rundt seg. Denne egenskapen er viktig også i møtet med de ulike skolefagene.

Språkutvikling i alderen 12–18 år

Språket til ungdom mellom 12 og 18 år likner de voksnes språk. Grammatikken er ferdig utviklet, og evnen til setningsoppbygging er god. Den videre språklige utviklingen handler mye om hvilke språkmiljøer de unge er en del av. Unge som leser bøker og aviser og som opplever fagene på skolen som spennende, har større sjanse for å videreutvikle begrepsapparatet sitt enn unge som opplever skolen som kjedelig, vanskelig eller unødvendig. Språket til ungdom er dessuten preget av om de snakker mye med voksne eller ikke. De ungdommene som snakker mye med voksne som utfordrer dem på logikk, argumentasjon, refleksjon og undring, vil ofte oppleve en fortsatt språklig utvikling.

Ulike språkmiljøer

Ungdommer som velger å knytte seg til spesielle miljøer, vil ofte utvikle begreper som er spesifikke for dette miljøet. For eksempel har ungdommer som tilhører snowboard-miljøet, mange ord og uttrykk som er forbeholdt snowboard-kulturen. Også i musikkmiljøer vil det gro fram ord og uttrykk som for utenforstående kan være vanskelige

Språket blir påvirket av miljøet.

Ungdom har utviklet evnen til kritisk tenkning.

å forstå. Jo flere gunstige språkmiljøer ungdommer er en del av, desto mer nyansert vil språket kunne bli.

Ungdomstiden er på én og samme tid preget av brytninger, selvsikkerhet og usikkerhet. De unges store prosjekt er å finne fram til en trygg identitet som gjør at de utvikler tro på at de er gode nok. Ungdommer kan ha behov for å snakke med deg om hvordan de har det, hva de er opptatt av, og hva de bekymrer seg for. Fordi ungdommer også har utviklet evnen til kritisk og hypotetisk tenkning, vil de ofte stille spørsmål og være kritiske og i opposisjon til det etablerte.

Enkelte ungdommer velger å engasjere seg i organisasjoner som jobber for en bedre verden, for eksempel Natur og ungdom eller et politisk ungdomsparti. Enkelte ungdommer velger sub-kulturer som kjennetegnes av motstand mot hva foreldrene og samfunnet ellers står for. Uansett hvilket miljø de unge blir en del av, påvirkes språket. Det er fordi språket er felles koder som binder sammen miljøer. Utenforstående kan ofte gjenkjenne miljøet på ordene og språksjangeren til medlemmene.

Mange ungdommer, spesielt jenter, skriver dagbok i denne alderen. I dagboka kan de skrive om alle problemene, ønskene og drømmene sine. I tillegg er jenteklubber eller jentekvelder vanlig. Her er den språklige aktiviteten sentral for samværet. Det å ikke være med i jentefellesskapet kan true selvfølelsen og identitetsutviklingen. I jentefellesskapet snakkes det om framtiden, om skolen, om gutter, om klær og om idrett. Det betyr at jevnaldersmiljøet er viktig når det gjelder å få prøvd ut sine tanker om hvem man er og hva som er viktig i livet. Den språklige kompetansen er sentral, og jenter som kjenner seg usikre på språket som et kommunikasjonsmiddel, vil kunne føle seg utenfor.

Undersøkelser viser også at jenter i langt større grad enn gutter bruker mobiltelefon, både til å snakke i og til å sende meldinger med. Jentene «prater» på SMS, mens guttene i større grad sender beskjeder. Gutter samler seg i større grad om aktiviteter når de er sammen. Men også foran dataskjermen, når det spilles ulike strategispill eller rollespill, er den språklige kompetansen sentral. På fotballbanen er språket grunnleggende for å bli enige om hvordan laget

Språket er sentralt både på idrettsbanen og foran data-maskinen.

lettet skal slå motstanderen, og for at laget skal fungere sammen sosialt. Med andre ord er språket sentralt både på idrettsbanen og foran datamaskinen. Både gutter og jenter er brukere av MSN, selv om det også her er mulig å se at jenter og gutter bruker mediet ulikt. Jenter utvider sine spørsmål til samtaler, mens guttene i større grad gir beskjeder og finner ut hva som skal foregå blant kameratene.

Eksempel

«Er du i et snowboard-miljø, kan du reise verden rundt til andre snowboard-miljøer og snakke 'snowboard-språket' med dem. Snowboard-språket er i utgangspunktet engelsk, men med mange egenproduserte ord. Mange tror at snowboard er en idrett. Der tar de feil. Snowboard er en livsstil. Terje Haakonsen, som er snowboardens gudfar, sa: 'Snowboard handler ikke om å vinne konkurranser. Snowboard handler om frihet, og det handler om å renne ned det fjellet som er fullt av puddersnø.'»

Gutt, 17 år

Som vi har sett, henger språklig kompetanse og identitetsutvikling sammen. Fra barn er nyfødte til de er 18 år gamle, er språket grunnleggende for deres samhandling med verden rundt dem. Gjennom språket kan barn og unge uttrykke seg og prøve ut tankene sine. Et rikt ordforråd gir tankene gode vilkår, og begrepene gjør at barn kan sortere hverdagen og livet rundt seg. Gjennom språket får de venner, erfaringer og kunnskaper. En begynnende oversikt over livets mange områder styrker barn og unges selvfølelse, noe som igjen er viktig for den videre identitetsutviklingen.

Eierskap og innflytelse over sitt eget liv er svært viktig for å oppnå livskvalitet. Språket hjelper barn og unge til å uttale seg om saker som angår dem, og det bidrar til at de kan si tydelig fra til andre om hva de vil og ikke vil. De kan påvirke omgivelsene rundt seg, sette seg mål og jobbe for å nå dem. Uten språklig kompetanse kan de miste innflytelse i sitt eget liv. Da kan de også stå i fare for å få en negativ identitetsutvikling. Det er blant annet fordi de ikke får den bekreftelsen fra andre som barn vanligvis får når de fortelle hvem de er, hva de drømmer om, og hva de har behov for.

Språkutviklingen og de øvrige utviklingsområdene

Vi har til nå konsentrert oss om språket og hvilken rolle språket har for barn og unges identitetsforståelse og personlighetsutvikling. For å få en mer utfyllende forståelse av hva som påvirker barns personlighetsutvikling, er det viktig å se sammenhengen mellom barn og unges språklige kompetanse og hva de mestrer på de ulike alderstrinnene innenfor de øvrige utviklingsområdene. Vi skal nå se nærmere på den *motoriske utviklingen*, og den *sosiale og emosjonelle utviklingen*.

Motorisk utvikling 0–18 år

Motorisk utvikling innebærer evnen til bevegelse og kontroll av kroppen. Ingenting er mer naturlig for små barn enn å bevege seg. Også større barn og unge samles ofte til fysiske aktiviteter. Disse aktivitetene krever visse motoriske ferdigheter som det må stimuleres til og legges til rette for. Når barn leker sammen, er det språket som forklarer aktiviteten og binder barna sammen i aktiviteten. Derfor er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider vet hva som er en naturlig utvikling av de motoriske ferdighetene, og hvordan språket kan være en naturlig del av den motoriske aktiviteten.

Dersom et barn aldri meddeler seg til de andre barna under lek, kan det få konsekvenser for den videre utviklingen av vennskap og fellesskapsopplevelse. Det kan igjen få konsekvenser for hvordan barnet opplever seg selv som en del av et fellesskap med andre.

Når et barn er nyfødt, er bevegelsene styrt av reflekser. En refleks er en ikke-viljestyrt bevegelse, for eksempel sugerefleksen og gripe-refleksen. Gjennom refleksene skaffer barnet seg erfaringer om verden, og disse erfaringene danner grunnlaget for barnets tenkning og den videre motoriske utviklingen. Refleksene avtar når barnet er 4–5 måneder, og de viljestyrte bevegelsene overtar. Vi deler ofte inn barnets motoriske utvikling i *grovmotorikk* og *finmotorikk*.

Motorisk utvikling handler om utviklingen av kroppens bevegelser.

Hvordan barnet utvikler seg fra å ligge til å sitte, stå og gå, kalles grovmotorisk utvikling.

Grovmotorikk

Grovmotorikk handler om de store muskelgruppene, og beskriver hvordan barnet utvikler seg fra å ligge til å sitte og til sist stå og gå. Når barnet er ca. 1 måned, løfter det hodet fra underlaget når det ligger på magen. Dette er det første tydelige tegnet på at den grovmotoriske utviklingen er i gang. Hodet til barnet er stort i forhold til kroppens totale lengde. Når barnet er ca. 2 måneder, kan det ikke bare løfte hodet, men det får også med seg resten av overkroppen. Barnet ligger nå på magen og støtter seg på albueene sine. Dette gjør noe med barnets opplevelse av miljøet rundt seg. Barnet får nå et helt annet utsiktspunkt nå enn det hadde tidligere.

Når barnet er ca. 4 måneder, begynner det å rulle aktivt fra siden til ryggen og etter hvert fra ryggen til siden, før det, når det er ca. 7 måneder gammelt, setter seg opp. En måned senere begynner barnet å krabbe, og det reise seg opp med støtte ved 8–9 måneders alder.

11 måneder gammelt kan barnet stå alene, og når det runder ett år, kan det gå alene. Nå kan barnet bevege seg fritt omkring, snu seg og stanse. Det å bevege seg er i seg selv en frydefull opplevelse for barnet. Ved bråstopp mister det gjerne balansen, og det resulterer ofte i et fall. Ankelleddene er i starten stive, noe som er synlig i barnets gange.

Rundt 5-årsalderen er ankelleddet mykere, noe som resulterer i at barnet kan bruke hele foten når det løper eller hopper. Barn i førskolealderen har delbevegelser, mens barn i skolealder har totalbevegelser. Det vil si at førskolebarn kan løpe med en ball i hånden, og så kaste ballen etter at de har stanset, mens skolebarn kan løpe og kaste samtidig.

Når barnet begynner på skolen, begynner det også ofte med en bestemt idrett. Samtidig råder mange spesialister voksne til å gi barn så bred erfaring med motoriske aktiviteter som mulig. Bredde skaper trygghet og gir barnet et grunnlag til å utvikle seg videre.

Hvor godt grepet er utviklet avgjør hvor godt produktet blir.

Finmotorikk er små bevegelser som utføres av de små musklene.

Finmotorikk

Finmotorikk består av små bevegelser som utføres av de små musklene, for eksempel det å gripe. Når barn skal beherske det å skrive, tegne, pusle eller skru, har det foregått en finmotorisk utvikling som har fulgt prinsippet «fra sentrum og ut». Når de minste barna tegner, har de hovedbevegelsene i skulderen, samtidig med at blyanten blir holdt i et tverrgrep. De griper om blyanten med fire fingre og støtter under med tommelen. Senere flyttes bevegelsen til albueleddet, før det flyttes ned til håndleddet. Det er først når et barn behersker bevegelsene ut i fingrene, at det kan begynne å tegne detaljer eller forme bokstaver. Da holder barnet blyanten i et tommelgropgrep. Det betyr at blyanten hviler i gropen mellom tommelen og pekefingeren.

Barn har to perioder i løpet av barndommen der den fysiske veksten er spesielt stor, 6-årsalderen og puberteten. Begge disse periodene kan av mange årsaker kjennes utfordrende. En av grunnene er at barnet vokser mye, noe som kan gi problemer med de motoriske ferdighetene.

Sosial og emosjonell utvikling 0–18 år

Barns språklige utvikling og deres personlighetsutvikling henger også sammen med den sosiale og emosjonelle utviklingen. Den sosiale utviklingen handler om hvordan barnets kontakt med andre forandrer seg. En emosjon er en følelse som gir en kroppslig opplevelse, for eksempel når du er flau og rødmer eller når du er nervøs og svetter i hendene. Den emosjonelle utviklingen handler om hvordan barnets følelser utvikler og forandrer seg. Videre i dette kapitlet skal du få eksempler på hvordan disse utviklingsområdene er avhengig av hverandre og sammen medvirker til barnets personlighetsutvikling.

Mennesket utvikler seg mye de første leveårene. Det barn erfarer i sine første leveår, danner mye av grunnlaget for det mennesket bringer med seg resten av livet. Derfor er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider ser barnet og forsøker å møte det der det er, med sine behov for støtte, kontakt og anerkjennelse.

Barns utvikling i barneårene er grunnleggende for deres videre utvikling.

Livets lære

Barn som er vant til spydigheter
Lærer å bli usikre.

Barn som er vant til kritikk
Lærer seg å fordømme.

Barn som er vant til mistillit
Lærer å fare med fusk.

Barn som er vant til motvilje
Lærer seg å hate.

Barn som er vant til hengivenhet
Lærer å bli glad i andre.

Barn som er vant til oppmuntring
Lærer å vise tillit.

Barn som er vant til oppriktighet
Lærer å skjelve sannhet fra løgn.

Barn som er vant til ros
Lærer å påskjønne andre.

Barn som er vant til hjelpsomhet
Lærer å vise omtanke.

Barn som er vant til lesning
Lærer seg å tenke.

Barn som er vant til tålmodighet
Lærer å vise forståelse.

Barn som er vant til lykke
Vil finne kjærlighet og skjønnhet.

Ronald Russell

Erik H. Erikson har utviklet en teori som synliggjør hvilke livsfasener mennesket går gjennom.

Psykologen Erik H. Erikson (1902–1994) har preget måten å forstå barn og unges sosiale og emosjonelle utvikling. Erikson mente at den sosiale og emosjonelle utviklingen har med nærhet, tillit, identitetsforståelse og relasjoner å gjøre. Eriksons teori går ut på at mennesket gjennomgår ulike faser som hver på sin måte representerer et vendepunkt i livet. Hvordan barn og unge forholder seg til de ulike livsfasene, vil påvirke personlighetsutviklingen videre.

Fordi våre følelser, vårt selvbilde og vår selvoppfatning utvikles i samhandling med andre mennesker, er det grunnleggende at du som barne- og ungdomsarbeider forstår din betydning for de barna du møter. Like viktig er det at du forstår den betydning foreldrene har for barn og unges utvikling, og den rollen jevnaldrende spiller. For at barn og unge skal få et så godt tilbud i barnehagen, på skolen, på SFO og i klubben som mulig, er det viktig at du møter både barn og foreldre med den ydmykhet, åpenhet og raushet som skal til for at du oppnår tillit og tilknytning til enkeltpersoner.

Vi skal nå ta for oss fasene som omhandler alderen 0–18 år og se hvordan hver av disse fasene også påvirkes av barnets språklige kompetanse.

0–2 år

Ifølge teorien til Erikson er det i denne alderen barnet tilegner seg en grunnleggende tillit eller mistillit til sine omgivelser. Det er først og fremst barnets erfaringer knyttet til nærhet, stell, mat, omsorg og stimulering i møte med foreldrene sine og andre omsorgspersoner som avgjør hvilken grunnleggende følelse barnet tilegner seg. Derksom barnet blir møtt av foreldre som er omsorgsfulle, lærer barnet at tilværelsen er stabil og forutsigbar. Barnet etablerer på den måten en grunnleggende tillit til omgivelsene, noe som vil påvirke det i den videre utviklingen.

Et barn som opplever foreldre som ikke møter det med omsorg, vil stå i fare for å lære at tilværelsen er ustabil og uforutsigbar. Uforutsigbarhet skaper utrygghet. Utrygghet kan gi mistillit til omgivelsene og til seg selv.

I barnets første to leveår er målet at det utvikler en grunnleggende tillit til seg selv og til verden rundt seg.

Tillit og mistillit er grunnleggende holdninger i et menneskes personlighet, og vil kunne prege barnets innstilling til seg selv og til menneskene rundt seg videre i livet. Ingen barn utvikler bare tillit eller mistillit, men en grunnfølelse vil prege barnets videre utvikling i møtet med menneskene rundt seg. Et barn som opplever voksne rundt seg som ser det, snakker til det og bekrefter dets språklige initiativ, vil fortsette med sin før-språklige ytring i tillit til at menneskene rundt det er til å stole på. Når barnet kommer i barnehagen, er det viktig at du er støttende i møte med foreldrene. Det er alltid foreldrene som spiller den viktigste rollen i barnets liv, men som barne- og ungdomsarbeider kan du gi barnet verdifulle erfaringer som støtter opp under den grunnleggende tilliten. Det kan du gjøre ved å gi barnet omsorg, være forutsigbar, være sterkt til stede i samspillsituasjoner og ta ansvaret for å skape en god og trygg relasjon.

2–3 år

Neste livsfase handler om barnets utvikling av selvstendighet på den ene siden og tvil på den andre. Å utvikle selvstendighet eller *autonomi* gir barnet en trygghet på seg selv som person, og en følelse av at de kan mestre livet og de muligheter som livet representerer. Motsatsen til selvstendighet er tvil. Dersom barn ikke har voksne rundt seg som gir dem tilpassede oppgaver, kan de gå på for mange nederlag. Barn kan i sin løsrivelsesfase oppleve at det de trodde de kunne mestre, mestrer de ikke. Dette er alderen der barn sier: «Jeg kan selv!», «Nei», eller «Jeg vil». Dersom du overprøver barns ytring om å ta ansvar selv, kan de miste nødvendige erfaringer. Å frata ansvar kan både være at du tar fra dem muligheten for å prøve selv, eller at du lar dem oppleve opplagte nederlag. Begge disse måtene å møte barn på kan gi dem en følelse av tvil. Tvil kan føles som en oppgitthet som gjør at de ikke våger å prøve på det de vil. Andre barn kan utvikle en følelse som gir dem et overdrevent behov for å vite sikkert at handlingen går greit. Da har barnet utviklet et overdrevent behov for kontroll.

Som barne- og ungdomsarbeider er det din jobb å se barna, forstå deres behov for selvstendighet og legge til rette for at de vinner gode erfaringer. Du kan for eksempel la dem få åpne døra inn til eventyrrommet selv i stedet for at du gjør det, eller du kan la dem spise selv istedenfor å mate dem.

I alderen 2–3 år er målet at barnet utvikler en følelse av selvstendighet: Jeg kan og jeg vil.

Det er uendelig mange situasjoner i de daglige rutinene som kan utvikle barnets selvstendighet, men dersom du lar barn få mer ansvar enn de er modne for, vil de oppleve nederlag. Det motsatte av selvstendige barn er uselvstendige og avhengige barn. Barn trenger at du som barne- og ungdomsarbeider øver dem opp til selvstendighet, til barn som utvikler tro på seg selv og sin egen kompetanse.

For å lykkes i dette prosjektet er språket viktig. I en situasjon der et barn vil mer enn det kan mestre, kan du forklare hvilken ansvarsfordeling som vil kunne være fornuftig mellom deg og barnet. Renslighetstreningen er en av de situasjonene der barnet skal utvikle selvstendighet og ikke tvil. Her er det viktig at du og barnet snakker sammen om hvilken hjelp barnet trenger, og hva barnet kan ta ansvar for selv.

3–5 år

Det er kanskje den fasen i livet der mennesket er mest kreativt og viser mest initiativ. Det er nesten ikke en oppgave som ikke frister barn i denne alderen. De setter ustoppelig i gang leker av ulike slag og påtar seg oppgaver som i øyeblikket kan se fristende ut.

I alderen 3–5 år utvikles barnets initiativ. Dersom et barn ikke lykkes med sitt initiativ, kan det utvikle skyldfølelse.

Eksempel

Det kommer en lastebil med ved til barnehagen. Lastebilen tipper av all veden i en haug utenfor barnehagen. For et barn på 5 år kan oppgaven med å få veden i hus virke både fristende og overkommelig.

Det kan være vanskelig for barnet å overskue rekkevidden av oppgaven. Det har imidlertid behov for at du verdsetter dets initiativ og trekker barnet med i oppgaven, men at dere er flere som deler ansvaret for at jobben blir gjort. Et barn som bli stående alene med for store oppgaver, vil kunne føle skyld og skam. «Tenk at jeg trodde at jeg kunne ...»

Erikson sier at barn i denne livsfasen enten utvikler initiativ eller får en grunnfølelse av skyld. Årsaken til skyldfølelsen er at barn samtidig utvikler samvittighet og begynner å forstå forskjellen på rett og galt. Dette er normer som barnet først og fremst lærer av foreldrene sine, men også av de voksne i barnehagen.

Samtidig er dette alderen der barn skal prøve ut de voksnes verden, for eksempel gjennom rollelek. I barns ønske om å prøve ut livet, ligger følelsen av skyld som en mulighet. Dersom et barn opplever at konflikten blir for stor mellom de erfaringene det gjør i lek og aktiviteter og hva det tror de voksne som det er glad i, vil sette pris på, kan skyldfølelsen oppstå. Hvis barn opplever at faren for å gjøre feil er større enn muligheten for å lykkes, kan de bli forsiktige og tilbakeholdne med å vise initiativ. De kan bli svært lydige og «veltilpasset» i redsel for å gjøre feil. Også i møte med barns initiativ er det viktig at du snakker med dem om erfaringene de skaffer seg. Det er viktig at barn forstår at det å gjøre feil ikke er farlig, og at det er når vi prøver, at vi utvikler oss og lever. Det at et barn kan komme til deg og snakke om det som ble feil, viser at det har en grunnleggende tillit til deg, og vet at du både er raus og klok. Når et barn viser skyldfølelse, trenger det de gode spørsmålene fra deg som barne- og ungdomsarbeider. De gode spørsmålene er de som ikke nedvurderer barnet, men gjør at det selv finner løsninger som det kan anvende som en rettesnor videre i livet sitt.

Dersom barnehagealderen munner ut i at barnet i sin personlighet har etablert grunnleggende følelser som tillit, selvstendighet og initiativ, er grunnlaget for den videre personlighetsutviklingen god.

6–14 år

Det er alderen der barn for alvor tar steget ut i livet. De er ferdige med førskolealderen og blir skolebarn. Erikson sier at denne perioden handler om arbeidslyst og kreativitet på den ene siden og underlegenhetsfølelse på den andre siden. Barn går som regel til sin første skoledag med forventninger om å lære å lese, skrive og regne, de har ransel på ryggen, og motet er ofte stort. Erfaringene som de skaffer seg i møtet med skolen og medelevene sine, vil kunne påvirke deres videre personlige utvikling.

Barn utvikler i denne alderen samvittighet, noe som gjør at skyldfølelse er mulig.

Alderen 6–14 år kjennetegnes av at barnet går på skolen og møter økte forventninger på mange av livets områder.

Eksempel

Første skoledag

«I dag kjøre jeg og mamma på skolen. Da vi kom opp i skolegården, ble vi ropt opp, og jeg ble sist. Så stilte vi oss på rekke og rad, og så gikk vi inn i klasserommet. Så sa læreren vår at vi måtte være stille. Så satte hun på en blomstersang og delte ut blomster til alle i klassen. Etterpå hørte vi litt mer på sangen. Så skulle vi begynne å gå opp til læreren med blomstene. Så fikk vi et kritt og tegnet. Det var et fint, svært hjerte på tavla med alle navnene rundt og så tegnet vi strek fra navnet og inn i hjertet. Vi tegnet oss selv.

Så var det friminutt. Da lekte jeg med min fadder. I et friminutt gikk jeg og fadderens min og noen flere rundt hele skolen. I de andre timene spiste vi. Jeg hadde glemt melk, så mamma måtte kjøpe til meg. Læreren leste i Fiffi og Foffo. Det var gøy. Trulle hadde tre ting i kassa si på L: Lommelykt, løve og lue. Og vi fikk lekser.»

Gutt 6 år.

Skolealderen er tiden for å sammenlikne seg med de andre. Hvem er raskest til å løpe, hvem tegner finest, og hvem kan lese, skrive og regne? Barn sammenlikner seg med hverandre og skolen stiller krav, og barnet vil få en følelse av mestring eller ikke. Uttrykket «jeg er det jeg lærer», kan illustrere det barnet føler nå.

Som barne- og ungdomsarbeider vil du kunne møte barna både på skolen og på SFO. Det er viktig at du gir dem en trygghet på at de er mer enn sine resultater. Barn trenger å være trygge på at de er nok i kraft av seg selv. Et barn har behov for å føle at det er verdifullt uten å prestere, og kjenne på gleden i at du liker å være sammen med det fordi det er seg selv og ingen andre. Når et barn føler denne tryggheten, kan også møtet med skolens krav bli lettere. Trygghet gjør også at barnet våger å jobbe hardt for å oppnå resultater på skolen. Som barne- og ungdomsarbeider kan du snakke med barn og ta dem på alvor der de er i sin utvikling, både faglig og personlig. På den måten blir mulighetene større for at barnet kan utvikle kompetanse og ferdigheter til å fungere på ulike områder i livet.

14–18 år

Ungdomstiden preges ofte av usikkerhet. Ungdom lurar på hvem de er og hva de skal gjøre med livet sitt. Unge mennesker møter puberteten og ungdomstiden med de erfaringene de har høstet gjennom sine tidligere livsfaser. Ungdom som føler tillit til seg selv og omgivelsene, har selvstendighet, arbeidslyst og initiativ, og er trygge på sin kompetanse og kreativitet, har et godt utgangspunkt for å takle denne fasen i livet. Ungdom som føler skyld, underlegenhet og mistillit til andre og til seg selv, har et dårligere utgangspunkt.

Begynnelsen på ungdomstiden preges også av fysiske forandringer og hormonelle svingninger. Unge mennesker skal forholde seg til seg selv og sin kropp, samtidig som seksualiteten, sammen med sosiale spenninger, i større grad preger deres følelsesliv. De voksnes verden kommer stadig nærmere, med mange krav og forventninger.

Erikson beskriver utfordringene knyttet til denne livsfasen med at ungdom på den ene siden søker å oppnå en identitet, mens de på den andre siden kan komme til å føle mye forvirring. For unge menneskers personlighetsutvikling er det å oppnå en viss trygghet

Alderen mellom 14 og 18 år kjennetegnes av søken etter identitet. Det motsatte av identitet er forvirring.

Barn og unge utvikler seg på alle områder parallelt, og språket er viktig og grunnleggende for barnets personlighetsutvikling.

på hvem de er, grunnleggende. Når de kjenner trygghet på egen identitet, vil framtiden virke mindre truende. Ungdom som føler mye forvirring, vil ofte søke jevnaldrende som kan tilby en identitet knyttet til bestemte kulturer eller ideologier.

Som barne- og ungdomsarbeider er det viktig at du er klar over hvilke utfordringer unge mennesker i denne livsfasen har. På klubben kan det kanskje etableres jente- og guttegrupper og temakvelder, eller ungdommene kan sette opp teaterstykker som tar opp problemer knyttet til denne livsfasen. Jo mer ungdom får mulighet til å reflektere og snakke om hva de tenker om livet og om framtiden, desto større mulighet har de til å ta valg og bearbeide tidligere erfaringer.

Vennskap

En venn er en person som kan trøste, dele og hjelpe. En venn har medfølelse og kan samarbeide. En venn kan også vente på tur og tåler at den andre har flere venner. Jo eldre barn er, desto viktigere er vennskap for utviklingen av identitet og personlighet. Det er først i 4-årsalderen at barn knytter stabile vennskap, og problemer knyttet til det å ikke ha venner dukker som regel opp i 11–12-årsalderen. Gutter har ofte flere venner enn jenter fordi guttene opptrer i flokk, mens jentene oftere er sammen to og to.

I vennskapet mellom barn er språket sentralt. Det er ved hjelp av språket at et barn kan ytre seg til andre, og det er ved hjelp av språket at tette bånd kan knyttes. Venner er også barns beste læremestre i sosial trening. I vennskapet lærer barn å sette ord på sine ønsker, drømmer og behov. Gjennom lek og samvær lærer barn også å styre sinne og stimulere vennlige handlinger. For et barn er det ikke så viktig hvor mange venner det har, men at det har en å dele opplevelser og tanker med.

Noe av det som kan gjøre det vanskelig for barn å skaffe seg venner, er deres manglende evne til å gi og ta i et venneforhold. Barn må kunne sette seg inn i og møte den andres ønsker og behov. Ved å bruke språket som kommunikasjonsmiddel kan barnet lettere møte disse behovene. I den gjensidige forståelsen for hverandre bevares vennskapet. Vennskap oppstår ofte fordi barn har felles interesser. Interessene deles og utvikles via språket. Hvem barnet er, tilkjenne-

gis også ofte gjennom språket. Å vokse opp uten en venn vil av mange barn oppleves som flaut, ensomt og vanskelig. Derfor er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider vet noe om hvordan du skal styrke barn i å bygge vennskap.

Dersom du i barnehagen, på skolen eller på SFO ser barn som strever med å få venner, kan følgende tiltak være gode for barnet:

- Lek konsentrert med barnet minst 15 minutter hver dag.
- Lek rolleleker og la barnet styre leken. Vis samtidig hvordan du venter på tur og deler på lekene med barnet.
- Si ofte at du liker å være sammen med barnet. Det gjør at barnet føler seg verdsatt.
- La barnet selv forsøke å få kontakt med andre.
- Oppmuntre barnet til å leke med «nye» barn.
- Snakk med alle barna om at venner ikke er noe man eier.

Barn i tredje klasse ved Dvergsnes skole i Kristiansand gir følgende råd til andre barn som ønsker seg venner:

- Du må spørre andre om de vil leke.
- Du må spørre andre om å være venner.
- Du må huske å dele.
- Du må ikke slå venner.
- Du må be om unnskyldning når du har kranget med noen.
- Du må vente på tur.
- Du må tøyse og le.

Personlighetsutvikling – en sammensatt prosess

Som vi har sett i dette kapitlet, er utviklingen av personligheten en sammensatt prosess, og alle de ulike utviklingsområdene står i kontakt med hverandre. Det som likevel kan presiseres, er at språklig stimulering og språklig kompetanse er grunnleggende for helheten

Som barne- og ungdomsarbeider har du et spesielt ansvar når det gjelder å stimulere språket som redskap i barnets personlighetsutvikling.

i barn og unges opplevelse av seg selv og sitt møte med andre. På idrettsarenaen er språket limet som holder menneskene sammen. I vennegruppene er språket det viktigste kommunikasjonsmidlet.

Barn og unge utvikler seg på alle områder parallelt, og språket er viktig og grunnleggende for barnets personlighetsutvikling. For å bearbeide følelser er språket grunnleggende. Også i møtet med skolen og de krav som venter der, er det å kunne lese, skrive og uttrykke seg muntlig grunnleggende ferdigheter. Det er gjennom språklig kompetanse barn kan tilegne seg kunnskaper innenfor samfunnsfag, språkfag og realfag.

Det er gjennom språklig kompetanse at tankene får flere ord og begreper til disposisjon. Det er gjennom språket at vi kan fungere som menneske sammen med andre mennesker. Det er gjennom språket vi kan reflektere over ansvaret som følger med det å være menneske, og få muligheten til å tenke gjennom konsekvenser av de ulike valgene vi får i livet. Språklig kompetanse er med andre ord grunnleggende for barnets personlighetsutvikling. Derfor er det viktig at du som barne- og ungdomsarbeider tar ansvaret som gjør at barn får den språklige stimuleringen som de ulike alderstrinn og modenhetsnivåer tilsier at de trenger. Uten et godt utviklet språk kan barn og unge komme til å kjenne seg fremmedgjorte i eget liv og i det samfunnet som de er en del av.

Test deg selv

- 1 Hva er en emosjon?
- 2 Hva kjennetegner alderen 0–2 år?
- 3 Hvorfor er tillit en grunnleggende følelse for mennesker?
- 4 Hva kjennetegner alderen 2–3 år?
- 5 Hvorfor er selvstendighet en viktig følelse for mennesker?
- 6 Hva kjennetegner alderen 3–5 år?
- 7 Hvorfor er initiativ en viktig følelse for mennesker?
- 8 Hva kjennetegner alderen 6–14 år?
- 9 Hvorfor er kreativitet, arbeidslyst og kompetanse viktige følelser?
- 10 Hva kjennetegner alderen 14–20 år?
- 11 Hvorfor er identitet en viktig følelse for mennesker?
- 12 På hvilken måte er språket grunnleggende for personlighetsutvikling?

I praksis

- 1 Du jobber som barne- og ungdomsarbeider i barnehagen. Der går Truls på 4 år. Truls vil ikke være med barnehagen på tur i skogen. Han vil heller ikke prøve barnehagens verktøy når dere bygger hytte. Hvordan kan du ved hjelp av språket motivere Truls til å delta?
- 2 Du jobber som barne- og ungdomsarbeider på skolen med Sigrid på 8 år. Sigrid trenger støtte og oppmuntring for å våge å jobbe med sine oppgaver på skolen. Hun har liten tro på at hun vil lykkes og sitter derfor passiv. Hvordan kan du bruke språket til å øke Sigrids mot til å jobbe med oppgavene sine?
- 3 Du jobber med Svein på 17 år. Svein har en sykdom som forsinker språkutviklingen og en moderat psykisk utviklingshemming. Han har evner og lyst til å utvikle sin språklige kompetanse. Hvordan kan de daglige rutinene brukes til språkstimulering og glede?
- 4 Du jobber som barne- og ungdomsarbeider i klubben. Ungdommene har i den senere tid vært opptatt av seksualitet som tema. Hvordan kan det jobbes med dette temaet slik at den enkeltes personlighet blir beskyttet og respektert?

Refleksjon og diskusjon

- 1 Hvor godt bør du i ditt arbeid bli kjent med det enkelte barn?
- 2 Går det en grense der din støtte til barnets utvikling resulterer i økt avhengighet i stedet for økt selvstendighet?

Vg3 – Fagopplæring

Tema: Språk og identitet

Som forberedelse til veiledningstimen kan en selvevaluering gi deg innsikt i hva du kan godt nok, og hva du må jobbe mer med innenfor temaet språk og identitet:

Hva kan du om språkets betydning for personlighetsutviklingen fra Vg2?

Hvordan har du brukt dine kunnskaper om språk og personlighetsutvikling sammen med barn og unge? Gi eksempler.

Hva må du repetere for å kjenne deg trygg på teorien knyttet til språk og personlighetsutvikling?

Hva slags veiledning innenfor temaet språk og personlighetsutvikling har du behov for fra din instruktør?

Hva vil du jobbe spesielt med for å bli god til å stimulere språket hos barn og unge?

Oppgave Vg3 – Språklig kompetanse og personlighetsutvikling

Planlegg et opplegg der du stimulerer barn og unges språklige kompetanse, og der du samtidig viser at du selv tar ansvar for å styrke barna i deres personlighetsutvikling. Ta utgangspunkt i barna og de unges interessefelt og ferdighetsnivå.

Som en del av din kompetanseutvikling skal du begrunne valgene og metodene.

- 1 Hvordan vil du observere gruppa i forkant for å kartlegge barna og de unges interessefelt, ferdighetsnivå og sosiale omgangsform?
- 2 Hvilke motivasjonsmetoder vil være gode å benytte for å skape engasjement hos barna og de unge? Begrunn svaret ut fra barnas alder.
- 3 Hva er utgangspunktet for opplegget? (Antall barn eller unge, antall voksne, romforhold, tid, økonomi, osv.)
- 4 Bruk et skjema der overskriftene er HVA, HVORDAN og HVORFOR. På skjemaet synliggjør du hva du skal gjøre, hvordan du skal gjennomføre hvert av punktene, og hvorfor hvert av punktene skal gjennomføres.
- 5 Vurder opplegget etter gjennomføring.
 - Hva gikk bra, og hvordan vet du det?
 - Hva gikk mindre bra, og hvordan vet du det?
 - Hva lærte barna om temaet og om seg selv?
 - Hva lærte du om deg selv, om observasjon, motivasjon og planlegging?

Egnethet

Her er det listet opp ulike punkter som har med egnethet for barne- og ungdomsarbeideryrket å gjøre. Hvordan din avkrysning endrer seg underveis i lærlingtiden viser hvordan du selv utvikler deg.

Kryss av fra 1–6. 1 er lite fornøyd, 6 er svært godt fornøyd.

	1	2	3	4	5	6
Jeg er innstilt på å bli kjent med alle barna og følge dem opp individuelt						
Jeg vil både stille krav og gi hver av dem nok ros, støtte og anerkjennelse						
Jeg er innforstått med mitt ansvar som modell og normgiver						
Jeg klarer både å få til struktur og gi barna og de unge frihet						
Jeg er flink til å få oppmerksomhet fra hele gruppa når jeg trenger det						
Jeg er godt forberedt når jeg skal ha spesielle opplegg						
Jeg er flink til å få til et godt miljø blant barna og de unge						
Jeg står for verdier som likeverd, respekt og toleranse						
Jeg er forutsigbar og trygg for barna og de unge						
Jeg er flink til å formidle bøker og temaer slik at barn og unge hører etter						
Jeg oppleves som en voksen av barn og unge, ikke som en «kompis»						
Jeg har tro på at alle barn og unge kan utvikle seg positivt						
Jeg har autoritet i møte med barn og unge						
Jeg har medvirket til en vi-følelse i gruppa						
Gjensidig respekt kjennetegner forholdet mellom meg og barna/de unge						
Jeg oppleves av barna og de unge som rettferdig						
Jeg fordeler oppmerksomheten min rettferdig mellom barna						
Jeg er bevisst på min bruk av ros og anerkjennelse i samværet med barn						
Jeg viser mye glede i mitt samvær med barn og unge						
Jeg samarbeider godt med alle foreldrene						
Jeg samarbeider godt med mine kolleger						